

FORDYPNINGSTEKST

Dreyfus-affæren og den franske antisemittismen

En av de mest omtalte hendelsene i antisemittismens historie før den tyske nazismen er Dreyfus-affæren i Frankrike (1894 –1906). Bakgrunnen for affæren var arrestasjonen og etter hvert domfellelsen av offiseren Alfred Dreyfus, som hadde jødisk bakgrunn, for høyforræderi.

Siden den franske revolusjonen i 1789 hadde det vært sterke spenninger i det franske samfunnet. Litt forenklet kan man si at politikken i landet var preget av en konflikt mellom to motstridende retninger. Den ene støttet den demokratiske arven fra revolusjonen og dermed verdier som rettsikkerhet, trosfrihet og folkets deltakelse i beslutningsprosessene. Den andre retningen mente at det franske samfunnet måtte bygges på religion og autoritet.

Dreyfus-affæren gjorde at konflikten mellom disse gruppene ble intensivert. Fransk offentlighet ble inndelt i to uforsonlige leirer: de som støttet Dreyfus («dreyfusardene»), og de som motsatte seg Dreyfus («anti-dreyfusardene»). Konflikten kretset ikke bare omkring spørsmålet om Dreyfus' skyld eller uskyld. Den handlet vel så mye om hvilke verdier den franske staten skulle bygge på: om den skulle være et liberalt demokrati eller et konservativt, autoritært samfunn. For mange av dem som kjempet mot Dreyfus, var antisemittismen et sentralt ideologisk element. Affæren ledet til store antisemittiske opptøyer, men også til mobiliseringer mot antisemittismen.

Den franske antisemittismen før Dreyfus-saken

Hva karakteriserte den franske antisemittismen før Dreyfus-affæren brøt ut i 1894? I 1791 hadde Frankrike, som første land i Europa, innrømmet den jødiske befolkningen borgerrettigheter. Den jødiske minoriteten i Frankrike var ikke særlig stor. Ifølge historikeren Jacob Katz levde det mindre enn 50000 jøder i Frankrike da den franske revolusjonen brøt ut i 1789.

Fransk antisemittisme på slutten av 1800-tallet hentet ifølge idéhistorikeren Håkon Harket hovedsakelig næring fra to kilder. Den ene var sosialistisk og venstreorientert. Blant flere av de tidlige franske sosialistene ble jødene fremstilt som parasitter og utsugere som behersket pengemakten. Den andre kilden var katolsk. Særlig i løpet av de siste tiårene av 1800-tallet ble den katolske antisemittismen i Frankrike forsterket. Jødene ble holdt ansvarlige for forskjellige moderne, «ugudelige» fenomener, som for eksempel ateisme og sosialisme.

En særlig viktig kilde til den folkelige antisemittismen under Dreyfus-affæren var boken *La France Juive* («Det jødiske Frankrike»). Boken utkom i 1886 og var skrevet av journalisten Edouard Drumont. Drumont trakk opp et «rasemessig» skille mellom «semitter» og «ariere». Videre hevdet han at jødene hadde erobret makten over fransk politikk og samfunnsliv. *La France Juive* ble en bestselger og utkom i 200 opplag i løpet av tre tiår. Drumonts antisemittiske virksomhet stoppet imidlertid ikke her. Fra 1892 utga han den antisemittiske avisen *La Libre Parole* («Det frie ord»), som fungerte som et talerør for Dreyfus' motstandere under Dreyfus-affæren. I mai 1892 skrev Drumont for eksempel at jødiske offiserer aldri ville ha betenkeligheter med å røpe militære hemmeligheter.

Bakgrunnen for Dreyfus-affæren

Utgangspunktet for Dreyfus-affæren var at generalstabsoffiseren Alfred Dreyfus ble arrestert for høyforræderi i 1894. Anklagen gikk ut på at Dreyfus hadde røpet militære hemmeligheter til Tyskland. Under den påfølgende rettssaken ble Dreyfus kjent skyldig og dømt til livstid i fengsel. 5. januar 1895 ble han offentlig degradert og deretter sendt i eksil til Djebeløya, som var fransk koloniområde i Sør-Amerika. Dreyfus selv hevdet hele tiden sin uskyld.

Etter at dommen var falt, gjennomgikk den fransk-jødiske anarkisten Bernhard Lazare saksdokumentene fra etterforskningen etter oppfordring fra Dreyfus' familie. I 1896 utga han skriftet «Sannheten om Dreyfus-saken», hvor han fastslo at dommen mot Dreyfus var et justismord. Den nye kommandanten for etterretningstjenesten, Georges Marie Piqcard, hadde også kommet frem til Dreyfus' uskyld, og krevde saken gjenopptatt. Gjenopptakelseskravet ledet til at saken mot Dreyfus ble en affære, som dreide seg om hva slags stat og samfunn Frankrike skulle være.

Antisemittisk mobilisering

Mobiliseringen mot Dreyfus og Dreyfus' tilhengere ga støtet til en omfattende antisemittisk propaganda. Her spilte Drumont og La Libre Parole en særlig sentral rolle. La Libre Parole betegnet jødiske offiserer som forrædere allerede før affæren brøt ut. Etter arrestasjonen førte avisen en skarp retorikk mot Dreyfus og jødene. Den hevdet blant annet at Dreyfus var en marionett for jødiske finansledere, og at forræderiet var et ledd i en «jødisk sammensvergelse» rettet mot den franske nasjonen. Antisemittismen forble ikke på idéplanet. Mange steder resulterte den i opptøyer, hærverk og voldshandlinger. Historikeren Steve Wilson har dokumentert 69 tilfeller av massemobiliseringer rettet mot jødene bare i løpet av januar og februar 1898. Til sammen deltok hundretusener av mennesker i slike aksjoner. I Algerie, som var fransk koloni, ble to jøder drept. Også andre steder foregikk det angrep som førte til at jødisk eiendom og synagoger ble ødelagt og at jødiske personer ble skadet.

Mobilisering mot antisemittismen

Dreyfus-saken førte likevel også til en mobilisering mot antisemittismen. Mange offentlige tjenestemenn fremviste stor vilje til å beskytte alle franske borgere, inkludert jøder, mot voldelige overgrep. Flere kjente intellektuelle, blant annet den franske forfatteren Émile Zola, engasjerte seg offentlig for Dreyfus-saken med sitt kjente skriv «J'accuse» («Jeg anklager»). Historikeren Pierre Birnaum understreker også at den antisemittiske mobiliseringen ble møtt med motstand fra jødisk hold. Ikke bare sluttet mange embets- og tjenestemenn med jødisk bakgrunn opp om Dreyfus og protesterte mot antisemittismen. Også rundt omkring i landet forsvarte mange jøder seg mot antisemittiske uttalelser og angrep.

Til slutt vendte saken seg i Dreyfus' favør. En årsak var at Dreyfus-saken ga Frankrike et omdømmeproblem i utlandet, en annen at splittelsen var skadelig politisk. I 1899 ble det gjennomført ny rettssak. Dreyfus ble fremdeles erklært skyldig, men dommen ble redusert til ti års fengsel. Sommeren 1900 vedtok den franske nasjonalforsamlingen en lov som ga amnesti til alle som hadde vært involvert i saken. Først i 1906 ble dommen mot Dreyfus opphevet og Dreyfus erklært uskyldig.

OPPGAVER

- Hva var bakgrunnen for Dreyfus-affæren?
- Dreyfus-affæren forteller oss mye om den politiske utviklingen i Frankrike etter 1789. Hvordan?
- Et viktig trekk ved antisemittismen er at beskyldninger som i utgangspunktet er rettet mot jødiske enkeltpersoner, brukes til å angripe jødene som kollektiv. Dette har også rammet – og rammer fortsatt – mange andre grupper opp gjennom historien. Hvordan kan vi argumentere mot denne typen generaliseringer?